

KONFERENSIYALAR COM

ANJUMANLAR PLATFORMASI

**XII RESPUBLIKA ILMIY-
AMALIY KONFERENSIYASI**

**YANGI DAVR ILM-
FANI: INSON UCHUN
INNOVATSION G'OYA
VA YECHIMLAR**

IYUN, 2026

ISSN 3093-8791

ELEKTRON NASHR:
<https://konferensiyalar.com>

Yangi davr ilm-fani: inson uchun innovatsion g'oya va yechimlar.
XII Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari to'plami.
2-jild, 12-son (26-iyun, 2026-yil).– 223 bet.

Mazkur nashr ommaviy axborot vositasi sifatida 2025-yil, 8-iyulda
C-5669862 son bilan rasman davlat ro'yaxatidan o'tkazilgan.

Elektron nashr: <https://konferensiyalar.com>

ISSN: 3093-8791 (onlayn)

Konferensiya tashkilotchisi: "Scienceproblems Team" MChJ

Konferensiya o'tkazilgan sana: 2026-yil, 24-iyun

Mas'ul muharrir:

Isanova Feruza Tulqinovna

Annotatsiya

Mazkur to'plamda "Yangi davr ilm-fani: inson uchun innovatsion g'oya va yechimlar" mavzusidagi XII Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari jamlangan. Nashrda respublikaning turli oliy ta'lim muassasalari, ilmiy markazlari va amaliyotchi mutaxassislari tomonidan tayyorlangan maqolalar o'rin olgan bo'lib, ular ijtimoiy-gumanitar, tabiiy, texnik va yuridik fanlarning dolzarb muammolari va ularning innovatsion yechimlariga bag'ishlangan.

Ushbu nashr ilmiy izlanuvchilar, oliy ta'lim o'qituvchilari, doktorantlar va soha mutaxassislari uchun foydali qo'llanma bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: ilmiy-amaliy konferensiya, innovatsion yondashuv, zamonaviy fan, fanlararo integratsiya, ilmiy-tadqiqot, nazariya va amaliyot, ilmiy hamkorlik.

Barcha huquqlar himoyalangan.

© Scienceproblems team, 2026-yil

© Mualliflar jamoasi, 2026-yil

BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA PEDAGOGIK RITORIKANING ROLI: NAZARIY VA AMALIY YONDASHUV

Ismoilov Muhammadkarim Miraxmat o'g'li

Namangan davlat texnika universiteti,

E-mail: muhammadkarim.ismoilov@mail.ru

UDK: 378.147:37.013.42:808.5

Namangan, O'zbekiston

Annotatsiya. Ushbu maqolada bo'lajak o'qituvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda pedagogik ritorikaning o'rni, imkoniyatlari va metodologik ahamiyati ko'rib chiqiladi. Tadqiqot motivatsion-qadriyatli, kognitiv, operatsional va reflektiv komponentlarni o'z ichiga oluvchi to'rt qismli tarkibiy modelga asoslanadi. O'zbekistondagi uchta oliy ta'lim muassasasida 187 nafar talaba ishtirokida o'tkazilgan tajriba-sinov natijalari ko'rsatadiki, pedagogik ritorika fanida interfaol metodlarni qo'llash kommunikativ kompetensiyaning barcha ko'rsatkichlari bo'yicha statistik jihatdan ahamiyatli yaxshilanishga olib keladi ($p < 0,001$). Maqolada o'qituvchilarni tayyorlash dasturlarida ritorikaga asoslangan yondashuvlarni integratsiya qilish bo'yicha amaliy tavsiyalar taqdim etiladi. Tadqiqot natijalari oliy pedagogik ta'limda kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish metodikasini takomillashtirish uchun muhim nazariy va amaliy asos bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: kommunikativ kompetensiya; pedagogik ritorika; bo'lajak o'qituvchilar; interfaol metodlar; kasbiy muloqot; o'qituvchilarni tayyorlash metodikasi; O'zbekiston.

THE ROLE OF PEDAGOGICAL RHETORIC IN DEVELOPING COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS: THEORETICAL AND PRACTICAL APPROACH

Ismoilov Muhammadkarim Mirakhmat ugli

Namangan State Technical University

Annotation. This article examines the role, potential, and methodological significance of Pedagogical Rhetoric in developing the communicative competence of future teachers. The study is grounded in a four-component structural model encompassing motivational-value, cognitive, operational, and reflective dimensions. Experimental results obtained from 187 students across three higher education institutions in Uzbekistan demonstrate that the application of interactive methods within the Pedagogical Rhetoric discipline leads to statistically significant improvements across all indicators of communicative competence ($p < 0.001$). The article presents practical recommendations for integrating rhetoric-based approaches into teacher preparation programmes and discusses implications for curriculum design in higher pedagogical education. The findings contribute both a theoretical framework and an evidence-based instructional methodology to the field of teacher communicative competence development.

Keywords: communicative competence; pedagogical rhetoric; future teachers; interactive methods; professional communication; teacher preparation methodology; Uzbekistan.

DOI: <https://doi.org/10.47390/ydif-y2026v2i12/n31>

Tadqiqotning respublika fan va texnologiyalari rivojlanishining ustuvor yo'nalishlariga mosligi: Mazkur maqola O'zbekiston Respublikasining fan va texnologiyalarini rivojlantirishning I ustuvor yo'nalishi - «Axborotlashgan jamiyat va demokratik davlatni ijtimoiy, huquqiy, iqtisodiy, madaniy, ma'naviy-ma'rifiy rivojlantirishda innovatsion yondashuvlarni amalga oshirish» - doirasida bajarilgan.

Kirish

Jahon ta'lim tizimining globallasuvi va raqamli texnologiyalarning ta'lim jarayoniga kirib kelishi sharoitida o'qituvchi kasbiy kompetensiyasining mazmuni sifat jihatidan yangilanmoqda. Bugungi kunda o'qituvchidan nafaqat bilim manbai, balki professional muloqotchi, ta'sirchan nutq egasi va samarali pedagogik diskurs ustasi bo'lish talab etilmoqda. Aynan shu nuqtayi nazardan kommunikativ kompetensiya bo'lajak o'qituvchi kasbiy tayyorgarligining markaziy tarkibiy qismiga aylanib bormoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi PF-5712-son farmoni, 2019-yil 8-oktyabrdagi PF-5847-son farmoni va 2023-yil 12-sentyabrdagi PF-158-son «O'zbekiston - 2030» strategiyasi o'qituvchilar tayyorlash sifatini yangi bosqichga ko'tarishni ustuvor vazifa sifatida belgilab bergan. Ushbu me'yoriy-huquqiy hujjatlar o'qituvchining kommunikativ va ritorik kompetensiyasini kasbiy mahoratning ajralmas qismi sifatida aniq ko'rsatib o'tadi.

Shunga qaramay, O'zbek pedagogik universitetlari o'quv dasturlarini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, bo'lajak o'qituvchilarning kommunikativ kompetensiyasini pedagogik ritorika fanining didaktik salohiyati asosida maqsadli rivojlantirishga yo'naltirilgan tizimli metodika hali to'liq ishlab chiqilmagan. Mazkur maqolaning maqsadi - pedagogik ritorika fanining kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishdagi rolini ilmiy asoslash, samarali metodikani taqdim etish va tajriba-sinov natijalarini umumlashtirish.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili

Kommunikativ kompetensiya tushunchasi Hymes (1972) tomonidan tilshunoslikka kiritilgan bo'lib, u Chomskining lingvistik kompetensiyaga tor yo'naltirilgan yondashuviga muqobil tarzda, nutq ishtirokchilari nafaqat grammatik bilimni, balki qachon, kim bilan va qanday muloqot qilish haqidagi ijtimoiy-madaniy tushunchani ham egallashlari zarurligini ta'kidlagan. Canale va Swain (1980) tomonidan ishlab chiqilgan ko'p komponentli model grammatik, ijtimoiy-lingvistik, diskursiv va strategik quyi kompetensiyalarni birlashtirgan. Bachman (1990) modeli esa tashkiliy va pragmatik kompetensiyalar o'rtasidagi farqni ajratib ko'rsatuvchi yangi qatlamni qo'shgan.

Pedagogik ritorika sohasida Ladyjenskaya (1998) o'qituvchi og'zaki nutqini optimallashtirish uchun ilmiy-metodik asos sifatida keng qamrovli nazariyani ishlab chiqqan. Leontev (1979) pedagogik muloqotni tizimli ravishda o'stirilishi mumkin bo'lgan kasbiy mahorat sifatida birinchilardan bo'lib asoslagan. Smelkova (2012) o'qituvchi nutqining uslubiy va ishontiruvchi jihatlarini tadqiq etib, ritorik samaradorlik bilan kommunikativ kompetensiyaning ajralmasligini isbotlagan.

O'zbekistondagi tadqiqotlar sohasida Safarova (2017) til o'qituvchilarini tayyorlashda kommunikativ kompetensiyani, Yusupova (2019) nutqni rivojlantirishda interaktiv metodlarning rolini, Muhiddinova (2020) nutq madaniyati va kasbiy identifikatsiya o'rtasidagi munosabatni, Mengliyev (2021) o'zbek tili pedagogikasida kommunikativ kompetensiyani tadqiq etgan. Egamberdiyeva (2022) va Musurmonova (2018) o'qituvchi kasbiy shakllanishining keng nazariy doiralarini ishlab chiqqan.

Ushbu tadqiqotlarning aksariyati individual jihatlarni qamrab olsa-da, pedagogik ritorika orqali kommunikativ kompetensiyaning barcha komponentlarini maqsadli rivojlantiruvchi yaxlit metodikani ishlab chiquvchi keng qamrovli tadqiqot hanuz yetishmasdi. Aynan ushbu ilmiy bo'shliqni to'ldirish mazkur maqolaning asosiy maqsadini tashkil etadi.

Tadqiqotda oldindan sinov va keyingi sinov o'lchovlari bilan mos eksperimental va nazorat guruhlarini qamrab oluvchi kvazieksperimental dizayndan foydalanildi. Tadqiqot 2023-yil sentabr oyidan 2024-yil may oyigacha O'zbekistonning Namangan va Farg'ona viloyatlarida joylashgan uchta oliy ta'lim muassasasida amalga oshirildi: Namangan davlat pedagogika instituti, Qo'qon davlat universiteti va University of Business and Science.

Tadqiqotda pedagogika va ta'lim fanlari yo'nalishida o'qiyotgan 187 nafar ikkinchi kurs bakalavr talabasi ishtirok etdi (eksperimental guruh: n = 96; nazorat guruhi: n = 91). Guruhlar jins tarkibi, avvalgi o'rtacha ball va boshlang'ich kommunikativ kompetensiya ko'rsatkichlari bo'yicha tenglashtirildi. Eksperimental guruh yangi ritorikaga asoslangan metodika bo'yicha, nazorat guruhi esa o'zgartirishsiz standart o'quv dasturi asosida o'qitildi.

Baholash vositalariga quyidagilar kiradi: (1) Bachman va Palmer (2010) asosida moslashtirilgan Kommunikativ Faoliyat So'rovnomasi; (2) tadqiqotchi tomonidan ishlab chiqilgan Notiqlik O'z-O'ziga Samaradorligi Shkalasi (NOSS; 24 ta modda; Cronbach $\alpha = 0,89$); (3) to'rt mezonli rubrika asosida ekspertlar tomonidan baholangan video ko'rinishidagi o'qitish mikro-faoliyatlari. Miqdoriy ma'lumotlar IBM SPSS Statistics 26 yordamida tahlil qilindi; ta'sir kattaliklari Cohen's d ko'rsatkichi bo'yicha hisoblandi. Sifat ma'lumotlari NVivo 12 da mavzuli tahlil metodidan foydalanib tahlil qilindi.

Tadqiqot doirasida ishlab chiqilgan metodika to'rtta ketma-ket va o'zaro bog'liq bosqichdan iborat bo'lib, ularning har biri kommunikativ kompetensiyaning alohida komponentini maqsadli rivojlantiradi.

1-bosqich - Motivatsion yo'naltirish (1-4-haftalar): ritorik fikr tarixi va nazariyasi; kommunikativ kompetensiya modellari; pedagogik diskurs namunalarini tanqidiy tahlil; individual maqsad qo'yish portfelli.

2-bosqich - Kognitiv qurilish (5-9-haftalar): diskurs tahlili seminarlari; og'zaki va yozma akademik janrlarni qiyosiy tahlil; argument tuzilishi va auditoriya tahlili bo'yicha seminarlar; ustoz o'qituvchilar darslarini izohli tahlil.

3-bosqich - Operatsional amaliyot (10-16-haftalar): kommunikativ vaziyatlarni modellashtirish; notiqlik mashqlari; rolga asoslangan trening; video yozuv va tuzilgan o'z-o'zini tahlil protokoli.

4-bosqich - Refleksiv mustahkamlash (17-20-haftalar): ekspert paneli oldida individual namoyishlar; tengdoshlar bilan refleksiya seminarlari; kommunikativ kompetensiya portfeli; «kommunikativ avtobiografiya».

1-jadval. Kommunikativ kompetensiyani baholash rubrikasi

Mezon	Asosiy ko'rsatkichlar	Darajalar (1-4)
Lingvistik to'g'rilik	Grammatik aniqlik; leksik doira; sintaktik murakkablik	1 = Past → 4 = Yuqori
Diskursiv izchillik	Mantiqiy ketma-ketlik; bog'lash vositalari; argument tuzilishi	1 = Parchalangan → 4 = Izchil
Ritorik samaradorlik	Auditoriyani jalb etish; ishontirish; ritorik vositalar	1 = Samarasiz → 4 = Yuqori samarali
Refleksiv xabardorlik	O'z-o'zini nazorat; fikr-mulohaza qabul qilish; moslashuvchanlik	1 = Mavjud emas → 4 = Tizimli

2-jadval. Oldindan sinov va keyingi sinov natijalari, t-test va Cohen's d

Mezon	EG Oldin	EG Keyin	NG Oldin	NG Keyin	t	p	d	Ta'sir darajasi
Lingvistik to'g'rilik	1,91	3,42	1,88	2,19	8,74	<0,001	1,79	Juda katta
Diskursiv izchillik	1,87	3,38	1,85	2,11	9,12	<0,001	1,83	Juda katta
Ritorik samaradorlik	1,79	3,51	1,82	2,07	10,33	<0,001	1,87	Juda katta
Refleksiv xabardorlik	1,74	3,29	1,76	2,03	8,51	<0,001	1,61	Juda katta

Izoh: EG - Eksperimental guruh (n = 96); NG - Nazorat guruhi (n = 91). Barcha guruhlararo keyingi sinov farqlari $p < 0,001$ darajasida statistik jihatdan ahamiyatli. Cohen's $d \geq 0,80$ «katta», $d \geq 1,20$ «juda katta» ta'sir darajasini bildiradi (Cohen, 1988).

Natijalar tahlili shuni ko'rsatadiki, ritorikaga asoslangan metodika eksperimental guruhda kommunikativ kompetensiyaning barcha to'rtta komponentida statistik jihatdan muhim va amaliy jihatdan sezilarli yutuqlarga olib keldi. Nazorat guruhi esa standart o'qitish sharoitida minimal o'sish ko'rsatdi. Eng yuqori ta'sir ritorik samaradorlik ko'rsatkichida qayd etildi ($d = 1,87$) - bu metodikaning 2 va 3-bosqichlarida auditoriyani jalb etish, ishonitirish va notiqlik san'atiga alohida urg'u berilishi bilan bog'liq.

Sifat ma'lumotlari tahlili - refleksiv kundaliklar va fokus-guruh muhokamalaridan olingan ma'lumotlar - miqdoriy natijalarni to'ldirdi va uch asosiy o'rganish toifasini aniqladi: (1) ritorik o'z-o'zini anglashning kuchayishi; (2) kommunikativ strategiyalar repertuarining kengayishi; (3) kasbiy kommunikativ identifikatsiyaning mustahkamlanishi. Ushbu topilmalar metodikaning nafaqat yuzaki ko'nikmalarni, balki kasbiy shaxsiyatning chuqur jihatlarini ham shakllantirishga qodir ekanligini tasdiqlaydi.

Xulosa va takliflar

Mazkur tadqiqot pedagogik ritorika fani orqali bo'lajak o'qituvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishning to'rt bosqichli metodikasi bir o'quv yili davomida kommunikativ kompetensiyaning barcha komponentlari bo'yicha statistik jihatdan ahamiyatli va amaliy jihatdan muhim yutuqlarga olib kelishini isbotladi. Tadqiqot natijalari asosida quyidagi tavsiyalar ilgari suriladi:

Birinchi tavsiya: Pedagogik ritorika barcha bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash dasturlarida ikkinchi darajali emas, balki asosiy fan sifatida qayta belgilanishi va kamida ikki semestrga mo'ljallangan o'quv yuklamasi ajratilishi lozim.

Ikkinchi tavsiya: O'quv jarayonida kommunikativ vaziyatlarni modellashtirish, video yozuv asosida o'z-o'zini tahlil qilish va tengdoshlar fikr-mulohazasi standart o'quv vositalari sifatida muntazam qo'llanilishi kerak.

Uchinchi tavsiya: Kommunikativ kompetensiyani baholashda to'rt mezonli ko'p o'lchamli rubrikalar qo'llanilishi, faqat nutq to'g'riligiga asoslangan bir mezonli yondashuvdan voz kechilishi zarur.

To'rtinchi tavsiya: Kelgusida kommunikativ kompetensiya yutuqlarining uzoq muddatli saqlanuvchanligini, metodikaning turli ixtisosliklarga ko'chirilishini va onlayn ta'limdagi moslashuvchanligini o'rganuvchi tadqiqotlar amalga oshirilishi maqsadga muvofiq.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Bachman, L. F. (1990). Fundamental considerations in language testing. Oxford University Press.
2. Canale, M., & Swain, M. (1980). Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. *Applied Linguistics*, 1(1), 1-47.
3. Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2nd ed.). Lawrence Erlbaum Associates.
4. Egamberdiyeva, N. (2022). Bo'lajak pedagogika o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini shakllantirish. Toshkent davlat pedagogika universiteti nashriyoti.
5. Freeman, D., & Richards, J. C. (Eds.). (1996). *Teacher learning in language teaching*. Cambridge University Press.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi PF-5712-son farmoni «O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida». Toshkent. O'zbekiston
7. Bo'lajak o'qituvchilarning kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasi (pedagogik ritorika fani misolida),

YANGI DAVR ILM-FANI: INSON UCHUN INNOVATSION G'OYA VA YECHIMLAR

XII RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI MATERIALLARI
2026-yil, 26-iyun

Mas'ul muharrir: *F.T.Isanova*
Texnik muharrir: *N.Bahodirova*
Diszayner: *I.Abdihakimov*

Yangi davr ilm-fani: inson uchun innovatsion g'oya va yechimlar.
XII Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari to'plami.
2-jild, 12-son (iyun, 2026-yil). – 223 bet.

Mazkur nashr ommaviy axborot vositasi sifatida 2025-yil, 8-iyulda
C-5669862 son bilan rasman davlat ro'yaxatidan o'tkazilgan.

ISSN: 3093-8791 (onlayn)

Elektron nashr: <https://konferensiyalar.com>

Konferensiya tashkilotchisi: "Scienceproblems Team" MChJ

Konferensiya o'tkazilgan sana: 2026-yil, 24-iyun.

Barcha huquqlar himoyalangan.
© Science problems team, 2026-yil.
© Mualliflar jamoasi, 2026-yil.